

ИЗ СИСТЕМА ГЛАГОЛСКИХ ОБЛИКА У БНАТСКИМ ГОВОРИМА Ш-В ДИЈАЛЕКТА И ЈЕДНОГ НЕТИПИЧНОГ К-Р ГОВОРА¹

Сажетак: У ради се прати систем глаголских облика у два говора који припадају различитим дијалектима, банатским шумадијско-војвођанским и студеничким косовско-ресавским, односно херцеговачко-крајишким и(ли) зетско-сјеничким. Представиће се неки маркантни глаголи прве четири Белићеве врсте с обзиром, пре свега, на диференцијалне црте у ова два говора.

Кључне речи: Ш-В дијалекат, К-Р дијалекат, глаголска врста

На обимној грађи из једног староштокавског говора (косовско-ресавског и/ли зетско-сјеничког) и новоштокавског (шумадијско-војвођанског), указаћу на сличности и разлике у њиховом глаголском систему.² Биће речи о говорима у сливу реке Студенице у југозападној Србији и банатским говорима шумадијско-војвођанског дијалекта. Говори у сливу Студенице били су предмет моје докторске дисертације³, а банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта детаљно су описани у два монографијама у издању СДЗБ (бр. 40. и 43), из 1994. и 1997. године, и представљају коауторски рад П. Ивића, Ж. Бошњаковића и Г. Драгин.

Глаголи I врсте

У говорима уз **Студеницу** неки глаголи I врсте теже да се искључе из класе, а мало их је који јој прилазе. Глаголи (-)ждрѣти : (-)ждрем и (-)трѣти : (-)трем пришли су II врсти: ждѣраїї, ждѣре, ждѣрала; ѣрдѣремстѣци, најѣреи, ѣрдѣреи, најѣретѣ лѣбац, разѣре.

¹ Рад је урашен у оквиру пројекта 148001: *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

² Користићу Белићеву поделу по врстама и анализираћу само неке маркантне глаголе из прве четири врсте.

³ Докторска дисертација *Говори у сливу Студенице* одбрањена је 2004. године на Филозофском факултету у Новом Саду и припремљена је за штампу.

Ситуација са глаголима који имају основу (-)ждрѣти : (-)ждрем истоветна је и у посматраним **банатским** говорима (ждрѣреѣе, држдеро, ждрѣрала), док су они са основном (-)трѣти : (-)трем у овим говорима пришли IV или VI врсти у зависности од тога да ли се ради о облицима *ѣрѣѣи<ѣрѣи* (у IV врсти) или *ѣрѣи<ѣреѣи* (у VI врсти). У IV врсти основа се у презенту проширује са *-је-* па ће бити: *ѣрѣјем, ѣрѣједу; ѣдрѣј; ѣдрѣвен, наѣдрѣвен* али и бележи се и старије стање: *ѣѣдрѣвено, саѣдрѣвено*. Али ако се исти глагол конјугира по VI врсти, основа се најчешће проширује вокалом *е*: *ѣрѣѣи, саѣрѣѣеш, ѣрѣлѣ сам, ѣсѣрѣла* (П. Ивић et al., 1997: 198).

У **студеничким** говорима *сести* често прелази у III врсту (*сѣднуѣи*), а презент великог броја глагола проширен је формантом *н* као у већини истоочноштокавских говора: *мдрѣне, нѣкну, ѣдрѣне, дарѣкнемо, рѣкну, црѣкне*.

Идентична ситуација је и у **банатским** говорима којима се бавимо. (П. Ивић et al., 1997: 197).

У говорима уз **Студеницу** неправилни глагол *жети* : *жњем* нашао се у V Белићевој врсти само зато што има умекшан сугласник у презенту (а у инфинитиву га нема). Овде се њ уопштило у инфинитивној основи из презентских форми и имамо однос *жњети* : *жњеш* и нешто ређе *жети* : *женеш:жњѣм,жњѣш, нѣжње, кукурѣзсеѣдрѣне, скдрѣномѣдрѣнемо, жњѣѣе, лѣдрѣжњу, жњѣо, жњѣла, жњѣли, жњѣ!* као и *жѣнесрпом, шгожѣ, дасѣдрѣжешпеница, мдрѣмѣж жѣѣо, ѣжѣо, жѣларуковѣѣе, шѣеницусмо жѣли, стемѣ сежѣло, ѣжѣли, ѣажѣлисмо*;

У посматраним **банатским** говорима слика је мало измењена, тј. не постоје облици *жети* : *женеш*, него је у презенту редовно основа *жње* (*жњѣѣи, жњѣли*). Чак ће се овом аналогијом добити и именица *жњѣѣива*.

У говорима у сливу **Студенице** једино је глагол *помоћи* прешао у VI врсту и чује се само *ПомѣгавиБдрѣ!*, а у **банатским** говорима он се конјугира по III врсти проширен формантом *-н-* (*ѣдрѣмдрѣне, ѣдрѣмдрѣнеѣе, ѣдрѣмдрѣну*), сем у императиву (*ѣдрѣмдрѣ му*) (П. Ивић et al., 1997: 197).

Поред глагола *живети* који је у већини штокавских говора прешао у VII врсту, у местима уз **Студеницу** забележени су и примери *дубити, црѣтити* и *плѣвити, плѣвим* који се понашају на исти начин. Ево примера: *дрѣбѣиѣ, дрѣби; ѣцрѣѣѣује, ѣцрѣѣен; ѣлијѣѣѣиѣ, ⁴ѣлѣѣѣиѣ, ѣлѣѣе* по башти. И *спаси(ти)* прелази у VII врсту док, врло му близак глагол, *расти* остаје у I врсти па налазимо: *сѣѣсиѣиѣ, да сѣѣси стдрѣку, сѣѣсѣмо тѣле, сѣѣсиѣѣе га, сѣѣсиласе, Тдрѣ је мѣне сѣѣсило, али да рѣсѣѣем, стомѣк рѣсѣѣе, рѣсѣѣемо*. **Глагол** *спасити* у **Банату** задржава промену по I врсти (*сѣѣсем,сѣѣсе, сѣѣсиѣиѣ, сѣѣсоје, сѣѣсли*) сем у једном случају у пункту уз Тису на граници према Бачкој (*само дрѣдунасРѣсѣисѣѣсиѣиѣ*). Двовидска припадност овог

⁴ Говори уз горњи ток Студенице гранични су са З-С и Х-К дијалекатском зоном и отуда ијекавски рефлекс *јата*.

глагола види се и у трпном придеву (*сї́ашен* по VII врсти и *сї́асен* по I врсти) (П. Ивић et al., 1997: 205). И глаголи *жївїиїи*, *црїиїиїи*, *дуйсїиїи*, *расїиїи(ти)* и *їлевїиїи* у овим говорима Баната прилазе VII врсти и широм територије (*жївила*, *їздўбим*, *црїила*, *їлєвијо*, *дорасїиїи*).

У I врсти у **студеничким** говорима остаје глагол *врћ(и)*, с напоменом да се факултативно јавља облик инфинитива и само и увек 2. лица множине презента по VII врсти: *врћ*, *давршем*, *вршеиш*, *кдњимасеврше*, *вршемои*, *вршемо*, *вршїу*, *даизвршем*, *даовршеиш*, *изврше*, *даоврше*, *овршусе*, али и *вршииї*, *вршиїиїе*; *оврсмо*, *оврмо*, *врсо*, *врла*, *врлосакдњима*, *врлїсмоскдњом*, *оврд* пшеницу; *павршиискдњом*, *їдїпаврши*.

Углавном у севернијим пределима **Баната**, у Кикиндској зони, овај глагол пришао је VII врсти (*вршииш*, *оврши*, *навршимо*, *вршииду*, *вршиић* у, *вршилонї коњи*, *вршилисмо*). Чује се, додуше знатно ређе, и конјугација по I врсти: *навршем*, *дасеизврше*, *овршеду*, *оврћи*, *врво*, *врсо*, *дврсо*, *врлосенакдње*, *оврли*. И у неколико места ближе Тиси која дели Банат од Бачке чувају се стари облици по I врсти, док нови облици по VII врсти сежу дубоко на југ на земљишту Тамишке зоне.⁵

Презент глагола *јести* новијег је постања у **студеничким** говорима, тј. није атематски. Увек се чују облици са проширењем *д*: *јѣдем*, *јѣдеш* лепдњу, *најѣде*, *їојѣде*, *їојѣдемо*, *зїјнојѣду*, *їојѣду*, *їојѣди*, *јѣдиїиїе*, *јѣиїе* али само једном и мбрадајѣ у пункту који је најближи месту где се Студеница улива у Ибар, дакле, на територији косовско-ресавских говора .

У говорима **Баната** глагол *јести* сачувао се у атематском облику, тј. са презентском основом без проширења *д*: *јѣм*. *їзѣм*, *најѣиш*, *їдјѣ се*, *їјѣкѣра*, *нѣ је*, *їзѣмо*, *најѣиїе*, данеїдјулѣбац. Императив има аналошке облике по обрасцу *дам* : *дај* = *јем* : *јѣј(јѣј)*, *їдјѣјѣиїе*). Код сложених глагола императив се гради као код глагола I врсте: *наїї се*, *їдјї*, односно, као код *бодем* : *боди*. Остали облици поклапају се са оним у стандарду: *їзесїиїи* (без аналошког *ј* између префикаса и корена!), *јѣво*, *свѣ їзо*, *їасенајо*.

Глаголи *моћи*, *ићи* и њихове композите остају у I врсти. У **студеничким** говорима глагол *моћи* има наставке као и у стандарду, док 3. л. мн. које може имати исти облик као и 3. л. једнине (*може*) што је засведочено само у селима доњег тока. Јавља се и кратка форма *мож* (*мош*) у свим лицима: *јї мджданогрѣшим*, *мджд* дазарїдиш, *мдш* кдмотно, *нѣ мож* дасеупгѣти, *нѣ мож* дазнїш, *мдш* тидонѣсе, *мджд* типокїже, *Мї немдш* дасепробїјемо, *мдш* искдпате, *Гладнине* *мджд* дамирїде.

⁵ Изоглоса ових облика наставља се у Бачкој (Поповић, 1968: 27) и Срему (Б. Николић, 1964: 354). Очито је да се ради о једном глаголу који је на граници између два конјугацијска типа, а као веза између I и VII врсте служе облици императива 2. л. јд (*врши*) и 3. л. мн (*вршїу*). Варијантни однос *врше-* / *врши-* једна је од лучних изоглоса које предвајају Војводину, тј. одваја њен север и запад од средишњег, јужног и источног дела (П. Ивић et al., 1997: 204), док у србијанском делу Ш-В дијалекта доминира *врше-* (В. ibid, нарочито напомену 567).

У говорима **Баната** јављају се обе варијанте са истом фреквенцијом: *изáћи*, *изáћи*, *изађем*, *изађеш*, *изáш*оали *изáћем*, *изáшио*, *изáлазу* и сл.

Глаголи *обићи* и *сићи* у пунктовима уз **Студеницу** увек имају *и* у коренском слогу.

Ови глаголи и у посматраним **банатским** говорима долазе само са *и* у коренском слогу (*обићем*, *добићеш*, *добиће*, *обишла*, *сићесе*, *сићеду*, *сишио*, *сишили*).

Глаголи II врсте

Од глагола II врсте најзанимљивији су *ткати* и *бријати*.

Глагол *ткати* у говорима уз **Студеницу** сачувао је парадигму по II врсти са двојаком основом (*тка-* : *тке-*), док стара презентска основа *че-* не постоји: *тйкáйи*, *изáйтйкáйи*, *тйкáла*, *тйкáли* : *тйкéли*, *мáјкейтйкáле*, *тйкáно*, *пáйтйкй*; *тйкéм*, *тйкéш*, *изáйтйкеи*, *тйкé*, *изáйтйкесúкно*, *изáйтйкемо*, *тйкéмо*, *тйкúју*, *тйку*, а само једном *итйкáју*.

У посматраним **банатским** говорима овај глагол мења се искључиво по VI врсти (П. Ивић et al 1997: 215): *тйкáм*, *дйтйкам*, *нáйтйка*, *дйтйка*, *усйтйкáмо*, *брдило итйоитйкáду*; *тйкáј*, *тйкáјше*; *тйкáно*; *тйкáла*, *тйкáлисмо*, *тйкáле*.

У **студеничким** говорима глагол *бријати* понаша се двојако, тј. или остаје у II врсти или, чешће, прелази у VI: *брйјем*, *брйјем*, *дбријем*, *обрйјем се*, *брйјеш*, *обрйјеш*, *брйје*, *брйје*; *брйјао*, *брйо*, *дбријалига*; *бријамгасвáкидан*, *брйјам*, *немóш дасеобрйјаш*, *брйјаш*, *бријá се*, *обријá се*.

У говорима **Баната** глагол *бријати(се)* има две промене. Наиме, у јужном делу, у Тамишкој, зони преовладава презент на *а* (VI врста), док је на северу, у Кикиндској зони, редован презент на *е* (II врста): *дасебрйјáм*, *йасенебрйја*, *дасеобрйјáше*, *бријáдусе*, *вйшеесенебрйју* : *брйјем*, *даседбрије*, *брйједу*... В. П. Ивић et al., 1997: 217.

На основу литературе, може се закључити да је облик *бријам* особина старијих, а *бријем* особина новијих штокавских говора, што потврђују и примери из говора којима се овде бавим.

Глаголи III врсте

У говорима уз **Студеницу** увек се чува формант *-ну-* (тј. не замењује га *-ни-*) у инфинитиву, футуру и радном придеву глагола треће врсте: *брйнуйтй*, *кáнуйтй*, *сэднуйтй*, *сúнуйтй*, *итййнуйтй*, *итйнуйтй*; *изгййнућеш*, *окййснућеш*, *итйднућеш*, *йреситййнуће*, *лэ́гнуће*, *йомдэ́гнуће*, *ситййгнуће*; *окрэнуо*, *йреврнуо*, *сагну́осе*, *уму́кнуо*, *ушитйййнуо*, *ушитйййнуо*, *кáнула*, *оитйкйнула*, *йрекрэнула*, *йрснула*, *сагну́ласе*, *нитйрэнула*, *итййнула*, *йогйнуло*, *увэнуло*, *гйнули*.

У **банатским** говорима ситуација је двојака, тј. на северу, сем у најисточнијим и најјужнијим местима, на месту форманта *-ну-* у поменутиим категоријама често се јавља *-ни-*, док је јужније у Тамишкој зони, сачувано *-ну-*: *зоѓрнитййисе*, *закрэнитййи*, *мáнитййи*, *нар́нитййи* „изненада навалити“, *итййснитййи*, *итйьунитййи*...; *скййнитййу*, *мáнитййеду*...; *окрэнио*, *итййиснио*,

скїниосам, уїѣрнио, їдѣнили, їрїкинили...// брїнуїи, ѣѣрунуїи, заденуїи, кїснуїи...; брїнула сам, манула, оданула, їромѣнуло се, свануло... Дакле, на југу, у Тамишкој говорној зони, без изузетка задржава се *-ну-* у поменутиим категоријама, док се на северу у Кикиндској зони могу чути и облици са *-ну-* и облици са *-ни-*. В. П. Ивић et al., 1997: 219–221.⁶

Однос према I врсти

Иако је презент перфективних глагола I врсте, у **студеничким** говорима, проширен формантом *н*, облици инфинитивне основе имају нешто чешће образовање без *-ну-*: *дїћ, їѣћ, сѣс, сїїћ, дїћу, їокїсо, їїћ еш, сїїћѣ, дїже, лѣже, їрѣмачесе, сѣде, пгтайзѣбе, маѣе, дїѣржесе, їдрасїе, заїаитѣ, їдѣбе, навїшсїдїшеже, тамангаїрѣкиде; дїѣнуї, лѣѣнуї, сѣднуї, їаднуѣеш, зѣвну, маїкну, саѣнуо, клѣкнула, їрѣмену, їдїрунуузѣмњи, їрсу, такѣ се рѣзмину, Пѣслемиѣину.*

У **банатским** говорима ситуација је нешто друкчија: *дїћи, їддићи, сїїћѣ, црѣе, дїѣо, їдкїсо, сїїсо, ўкїсо, црко, дїѣласе, заѣрїла, їѣкла, саѣла, склїзла, заїѣѣла, ѣкрѣїесе, ѣсврїесе, дїкидеїѣрѣошесе(...); їрїврїнушесекѣла, ја ўсїан* (П. Ивић et al., 1997: 222).

Глагол *(-)дѣ(ну)ти* мења се једнако уз **Студеницу** и у **банатским** говорима:

дѣнуїдрва; жѣѣнем,⁷дѣнемкѣпудрва, садѣнеш, камѣрасѣдѣне, зѣнесесѣно, даздѣнемокрстїну, їосадѣнемо, дѣну крстїне,само још да зѣну; ѣѣосам.

задѣнуїи, ўдѣнуїи; дѣнем нѣвце, ўдѣнем, слѣма се дѣне, задѣне, дѣнемо. їрѣдѣнемо, дѣну у ѣдмїлу, задѣну ѣа за їкону,сѣдѣнѣду(...); сѣдѣно, дѣнуло се, дѣнули смо. ѣдѣнули, ўдѣнула; їрїдѣнуїи, сѣдѣнуїи, задѣнуїа, дѣнуїа, сѣдѣнуїао али и наѣдѣїи їдрѣѣгана имѣна; їа се дѣли, наѣдели їме; ѣдѣвѣне.

Синонимичност глагола *метнути* и *турити* на терену говора у сливу **Студенице** знатно смањује фреквенцију овог првог. У Упитницима за СДА који су попуњени у Девићима и Брезови, селима у горњем и доњем току Студенице, као одговор на питање „како се каже *ставити*“ стоји *їїѣриїи*, али се у мојој грађи нашло нешто примера и за *метути* у истом значењу: *мѣїиїи; мѣїим, мѣїиши, мѣїеши, мѣїисе, мѣїисемаѣосламе, мѣїи, мѣїе, мѣїимо, мѣїимоудрѣвену чѣбрицу; мѣїићу, мѣїишла, мѣїишли, мѣїулиим.*

⁶ Аутори монографије о банатским говорима закључују: „У војвођанским релацијама облици са *ни* место *ну* одлика су севера и запада. Осим на северу Баната, они се јављају и на северу и на западу Бачке (...) и на западу Срема (...), што значи да је ово једна од карактеристичних лучних изоглоса које пресецају све три војвођанске области (...)“ (П. Ивић et al., 1997: 221).

⁷ У говорима горњег тока Студенице има факултативних ијекавицама као што је овај настао јекавским јотовањем.

Из примера *мѣйшии*, *мѣйшим*, *мѣйшии*, *мѣйши*, *мѣйшимо*, *мѣйшила* и *мѣйшили* може се закључити да се ради о VII глаголској врсти, док примери *мѣйшеи* и *мѣше* алтернирају са претходнима као глаголи III врсте.

У пређашњим примерима не налази се *н* иза *т*, иако се и на то факултативно налази у селима уз доњи ток реке и тада је увек у питању III врста: Дајâ *мѣйнем*, *мѣйнеммало*, *мѣйнеи* накӯћу, *и́редомѣйнеи*, *мѣйненаостал*. Облици *мѣше* и *мѣшемо* презент су од *мећати* (по II врсти).

У **банатским** говорима овај глагол никада нема *н* иза *т*: *мѣшем*, *мѣшеи*, *мѣше*, *намаше(...)*, *размѣшемо*, *мѣшеише*, *зәмѣшеду*, *размѣшу(...)*; *мѣши*, *размѣшисе*, *мѣшиише*, *размѣшуйши(...)*; *мѣшо*, *мѣшила*, *мѣшла*, *мѣшула*, *зәмѣшуле (...)*; *мѣшућу*, *мѣшићу*, *мѣшућемо (...)*; *мѣшуйи*, *мѣшуйиша*, *размѣшуйшо*, *мѣшуйише (...)* (П. Ивић et al., 1997: 224).⁸

Глаголи IV врсте

У **студеничким** говорима ови глаголи основу презента већином граде додавањем морфеме *-ује-*: *дарӯјесе*, *дарӯјеи*, *дорӯчкујемо*, *заменӯју*, *зәмѣшӯјемо*, *зайисӯе*, *зайискӯјејаз*, *избацӯјеи*, *исийишӯје*, *казӯјем*, *казӯјемо*, *наменӯје*, *одраћӯјем*, *иослужӯје*, *идишишӯје*, *иошишӯје*, *и́рекаћӯје*, *и́рекаћӯјемо*, *и́реказӯјугости*, *раси́орећӯје*, *сакрије*, *срећујемо*, *уиошребљӯјесе*. Знатно ређе преноси се морфема *-ива-* (или њен аломорф *-ава-*) из инфинитива у презент: *дариваишга*, *дочекивамо*, *заџаћива*, *иоскуиљива*, *раси́орећива*, *здрасванива*. Ова појава може се тумачити и као прелазак у VI врсту.

Прелазак суфикса *-ива-* у презентску основу особина је **банатских** говора. Облици типа *дариваиш* и *сванива* забележених у оба посматрана говора а настали су према презенту глагола типа *поткивати* (од перфективних глагола на *-овати*). Угледањем на однос *поткивати* : *поткивам* добијено је и *даривати* : *даривам*.

У говорима уз **Студеницу** суфикс *-ује-* знатно чешће се јавља од *-ива-*, а и глагол *ковати* који може да служи као угледни, овде се конјугира по II врсти.

Глаголи на *-ава-* у говорима Студенице увек остају у овој врсти: *и́ознâјеи*, *пџштои́родâјеи*; *дадâјепартизâнима*, *давидâје*, *додâјесе*,

⁸ Није поуздано јасно како је дошло до губљења *-н-* у овим облицима. Поповићево имплицитно тумачење овог проблема (1968: 200), не даје потпуну слику. Наиме, мора се узети у обзир и висока учесталост овог глагола у говору као и дисимилација према другим гласовима унутар истог облика (према иницијалном *м*, према *м* у I. л. јд и мн (*метнем*, *метнемо*); према суседном *т* или сонанту *л* у радном придеву који имају готово идентично место артикулације као *н*) (П. Ивић et al., 1997: 224). У монографији о банатским говорима објашњава се и појава синкопе у или *и* у *метула/метила* и каже се да је она „могла бити подстакнута високом фреквенцијом глагола и фонетским чиниоцима, а могао је и деловати морфолошки образац (*мете* : *метла* као и *тресе* : *тресла*)“ (П. Ивић et al., 1997: 224).

їознâје, їродâје, дасудâјем, уїдзнајусе. Облици глагола (-)бити и (-)питу гласе: *добі́јаї, їїјемлѣкове, їїјем, їойїјем, добі́јеш, долїјеш водѣ,обу́јеш, їїјеш вѣду, їойїјеш, їобі́јеш, добі́је, забі́је, завї́је, набі́је, одбі́јемо, Имѣнессейїјекâфа, їїјевѣде, їїје, дасейойїје, їобі́јемокѡлац, їїјемо, їїјумлѣко, їобі́ју, саишїје, убі́је, убі́јали али и добі́ваї, добі́ва, їїваласам, їобі́вамкѡље, разбі́ва, тѡ убі́ва, уїївазѣмља.*

У сливу Студенице итератив од већине поменутих глагола гради се наставком *-ија* или *-ива* (*добі́јаї:добі́ваї; убі́јали:їобі́вам, їойїје:уїїва*). Аналогіјом и глагол *питу* који није итеративног порекла гради презент на *--ивати* (*їїваласам*). Придев *їївка* (*вѡдајейївка*) „питка“ глаголског је порекла и, опет аналошки, јавља се облик са *--в-* а не са *-т-*. Није јасан ареал морфема *-ија-* и *-ива-*.

Облици трпног прилога гласе: *добі́вен, обі́вена, їобі́вен, убі́вен, убивѣна.*

На целом терену слива Студенице глагол *умити* чешће се јавља са иницијалним *о-:омїїсе*; *дасомїјем, омїјемсе, омїјеш сепрво, омїјешлице, ѡмијесејâбуком, ѡмијемосе; омїосе* али и *умїје*. Префикс *о-* помера своје значење у говорима Студенице.⁹

У Тамишкој зони, на југу **банатских** говора, испред глагола додаје се префикс *с-:дасесумијем, сумијесе, їдиїасесуми, їїейасесумиїе, сумиїиїсе, дасесумиједу, сумиласе, їасусесумили, сумивѣно* (...). У Кикиндској зони забележени су облици без *с-: умїјесе, дасе умїјемо, умисе, Јâ ћусеумитиїд самсеумијо, умивѣна*(...) (П. Ивић et al., 1997: 225).

Аутори монографије о говорима Баната Ш-В дијалекта наглашавају „да су облици са *с* настали елизијом (*па се умила >па с умила*), иза које је уследило обнављање повратног *се: па се сумила*)“. Такође, утврђује се ареал појаве са напоменом да је облик *сумити* познат у појасу јужно до Дунава, као и у Шајкашкој (П. Ивић et al., 1997: 225–226, и фуснота 577).

Глагол *ковати* у **студеничким** говорима прелази у II врсту: *ковѣм, ковѣш је, ковѣ, ковѣмо, кову, искѡве, їойкѡвеш кѡња, даукѡвем*. У говору **Баната**, нису обични облици кад *добим* или *ковем* (...)“ (П. Ивић et al., 1997: 226).

⁹ Ликови типа *омити* познати су и другим словенским језицима, а у старословенском је то један од два варијантна облика **омыти** и **оумыти** (П. Ивић, 1957: 101). На истом месту се помиње и следеће: „Облик са *о-* познат је и нашим средњовековним споменицима и понеком писцу доцнијег времена (...)“.

Закључак

Маркирани глаголи прве четири врсте и поред евидентних разлика у облику или конјугацији у ова два посматрана говора, ипак не би могли ићи у прилог чињеници да се ради о говорима из два структурално различита дијалекта, староштокавског (косовско-ресавског и/или зетско-сјеничког) и новоштокавског (шумадијско-војвођанског). Наиме, није без значаја чињеница да међу студеничким говорима има оних који су нетипично косовско-ресавски, као и оних који су са доста особина зетско-сјеничких па и херцеговачко-крајишких, са којима се и граниче. С друге стране, ни банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта нису хомогени. Наиме, јужнији говори, Тамишки, имају доста сличности са суседним смедеревско-вршачким (староштокавским), док су они уз Тису ближи говорима Бачке, тј. типичним шумадијско-војвођанским говорима.

Скраћенице

З-С	зетско-сјенички дијалекат
К-Р	косовско-ресавски дијалекат
СДА	Српски дијалектолошки атлас
Х-К	херцеговачко-крајишки дијалекат
Ш-В	шумадијско-војвођански дијалекат

Литература

- П. Ивић et al 1997: Ивић, Павле, Бошњаковић, Жарко, Драгин, Гордана *Банатски говори шумадијско-војвођанског дијалекта (друга књига: морфологија, синтакса, закључци, текстови)*. – СДЗб, књ. XLIII, Београд, 1–586.
- Б. Николић 1964: Николић, Берислав, *Сремски говор*. – СДЗб, књ. XIV, Београд, 201–412 + карта.
- Поповић 1968: Поповић, Иван (1968), *Говор Госпођинаца у светлости бачких говора као целине*. – Посебна издања САНУ, књ. CDXXV, Одељење литературе и језика, књ. 21, стр. 248.

Gordana S. Dragin

SYSTEM VERB TENSES IN THE BANAT SPEECH A S-V DIALECT AND SOME A SPEECH A K-R DIALECT

Summary

This paper follows the system of verb forms in two speeches that belong to different dialects. Insists primarily the differential lines related to verbs in the two speech. The first plan will be presented inventory the first four of the Belic types of verbal.